

Müüdid ja tegelikkus energiamajanduses

Jarek Kurnitski

Energiamajanduse arengukava eelnõu tekitas aasta lõpus tulise arutelu energiavarustuse pikast plaanist, milles koalitsioon sel nädalal kokkuleppele jõudis. Otsustatud toetuskeemid maismaa- ja meretuulele ning suuremahulisele salvestusele hüdropumpjaamaga tekitavad küsimuse, kas oleks olnud ka taskukohasemaid valikuid?

Kuigi plaan võib näida kiirustades tehtuna, on tegelikkuses sellega hiljaks jäänud vähemalt kümme aastat. Nimelt on Eesti lühikese ajaga muutunud elektri eksportijast elektri importijaks. Elektri tootmine on langenud viie aastaga üle kahe korra: aastatel 2016–2018 toodeti elektrit 10–11 teravatt-tundi (TWh) aastas, kuid 2023 kõigest 4,9 ja 2024 5,1 TWh.

Elektri lõpptarbimine on olnud pikka aega 8–8,5 TWh ja langes mullu majanduse jahtudes isegi 7,9 TWh-ni. Nii tahabki eelnõu kolmekordistada elektri tootmist 14,2 TWh tasemele juba 2030. aastaks, et Eesti saaks taas elektri eksportijaks. Koalitsiooni kokkuleppe järgi piisab ka natuke vähemast, sest tarbimisprognoosi tõmmati oluliselt alla.

Põhitegevused on taastuenergia kiire kasvatamine, gaasijaamade ja salvestite ehitamine, tarbimise juhtimise tingimuste loomine, võrgu tugevdamine ning uute välisühenduste rajamine. Eelnõu järgi tuleks kümne aastaga panustada 2,65 miljardit eurot maksumaksja raha ja investeeringute iga-aastane maht oleks 3 protsenti SKTst. Need on väga suured numbrid, mida valitsusliidu kokkulepe nüüd ilmselt natuke kärbib.

Mida ütlevad nende tegevuste ja numbrite kohta uuringud? Arengukava aluseks olnud elektritootmise uuringust 2050. aastani võib lugeda nii mõndagi huvitavat. Selles 2021. aastal tehtud töös loodeti juhitava võimsuse osas hakkama saada olemasolevate põlevkivijaamadega ja neis ebamõistlikus koguses puitu põletades. Eelnõu valmimiseks oli siiski selge, et põlevkivist toodetud kalli elektriga turule enam arvestatavas mahus ei pääse.

Lisandusid gaasijaamad ja põlevkivijaamade reservis hoidmise kulud, et nendega teatud tundidel tipukoormust katta. Uuringus modelleeriti piisava tootmismahu eeldustel kliimanetraalsust mitte saavutav referentsstsenaarium, millega võrreldi mitut kliimanetraalset stsenaariumi, sh tuumaenergiat sisaldavat. Üllatuslikult andsid kõik stsenaariumid väga sarnase struktuuriga tootmisportfelli, milles 70–85 protsenti elektri sisemisest toodangust saadi tuulest ja päikesest.

Veel huvitavam on turupõhise, ilma tootmismahu eeldusteta baasstsenaariumi tulemus, kus puudus kliimanetraalsuse ambitsioon, lähtuti teistes riikides toimuvatest arengutest ja teostati Eestis ainult turupõhiseid tegevusi. Selle järgi väheneks elektritootmine pidevalt nii, et aastaks 2050 toodetaks siin ainult 23 protsenti tarbitavast elektrist ja elektri hind oleks võrreldes teiste stsenaariumitega lõpptarbijale veelgi kõrgem. See on ilmselge tõend turutõrkest.

Seega vajame toetusi, et turule tekiksid uued tootmis- ja salvestusvõimsused. Tuuleenergia mõistlikkus Eesti tingimustes on tulnud välja ka teistest sõltumatutest uuringutest. Nende järgi on võimalik rajada suhteliselt kiiresti ja soodsalt suuri võimsusi, mis vähendavad pea lineaarselt elektri importi. Kuna Balti riikide elektriturg on tugevas defitsiidis, siis kavandatud 2+2 TWh

maismaa- ja meretuult siia ka mahub, kui just teised riigid meist tootmisvõimsuste rajamisel ette ei jõua.

Suured investeeringud mõjutavad paratamatult elektri hinda, mis ei olnud odav üheski modelleeritud stsenaariumis ning oli lisaks tundlik sisendparameetritele, nagu taastuvenergia ja muud tootmisvõimsused. Majanduse konkurentsivõime huvides tasuks leevendada elektri hinda energiamahukale tööstusele, sest praegused võrgutasud subsideerivad kodutarbijaid. Kahjuks puuduvad tegevused, mis vähendaksid võrgutasusid, aktsiise või taastuvenergiatasu ettevõtetele, kus elekter on oluline tootmise sisend.

Uuringutest ja energiamajanduse arengukava eelnõust ei leia aga infot meretuule tasuvuse ja majandusmõjude kohta. Elektritootmise uuring ütleb uduselt, et 2050. aasta perspektiivis 85 protsendi ulatuses taastuvenergiatoodangul põhineva elektrisüsteemi puhul on olemas tasakaal suurenenud investeeringute mõjudes ja energia hinna muudatustes, mis kombineerub positiivseks majandusmõjuks. Kuna algandmed on mitme aasta jooksul suurel määral muutunud, vajame uut analüüsi. Selle dokumendi puudumine on ka kõige suurem etteheide värsketele energiavarustuse plaanile. Pärast koalitsiooni kokkulepet on arengukava nagnii tagantjärele tõdev, andes kliimaministeriumile hea võimaluse korralikuks sotsiaalmajanduslike mõjude analüüsiks. Kui see toetaks pakutud ja suures osas hädavajalikke tegevusi, võiks öelda, et üle pika aja on tekkinud asjalik plaan meie energiamajanduse järje peale saamiseks.

[Ilmunud ajalehes Postimees 1. veebruaril 2025](#)